

Бухало О.В. кандидат економічних наук, доцент

buhaloelena841@gmail.com

orcid.org/0000-0001-7776-6517

Державний біотехнологічний університет

МІГРАЦІЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

У статті досліджується вплив міграції робочої сили на економічні процеси в Україні. Міграція трудових ресурсів є складним явищем, яке має як позитивні, так і негативні наслідки для країни. З одного боку, вона сприяє зменшенню безробіття, оскільки частина робочої сили знаходить зайнятість за кордоном, що зменшує тиск на внутрішній ринок праці. Це особливо важливо в умовах економічної нестабільності та високого рівня безробіття, які часто спостерігаються в Україні. Крім того, валютні перекази від українських мігрантів є важливим джерелом доходів для багатьох сімей, що підтримує внутрішній попит і сприяє економічній стабільності. Проте, з іншого боку, масова еміграція, особливо кваліфікованих фахівців, призводить до "відпливу мізків" (brain drain), що негативно позначається на інноваційному потенціалі та конкурентоспроможності України. Відтік робочої сили створює дефіцит кадрів у ключових секторах економіки, таких як сільське господарство, будівництво, охорона здоров'я та інформаційні технології. Це ускладнює економічне зростання та розвиток, оскільки підприємства стикаються з труднощами у залученні та утриманні кваліфікованих працівників.

Триваюча війна та політична нестабільність ще більше загострюють ці проблеми, змушуючи українців шукати кращі умови життя та праці за кордоном. За оцінками, від 2 до 7 мільйонів українців працюють за кордоном, переважно в Польщі, Італії та Німеччині. Це явище має складний вплив на українську економіку, оскільки, з одного боку, валютні перекази підтримують економіку, але, з іншого боку, відтік робочої сили створює дефіцит кадрів, що може обмежувати інвестиції та інновації.

У статті також розглядаються стратегії та політичні заходи, спрямовані на мінімізацію негативних наслідків трудової міграції, зокрема програми для повернення мігрантів, створення умов для їхньої інтеграції в український ринок праці, а також стимулювання інвестицій у освіту та науку. Важливим аспектом є також покращення умов для внутрішньої

міграції, що може допомогти збалансувати попит та пропозицію на ринку праці та зменшити економічні диспропорції між регіонами.

Загалом, міграція трудових ресурсів є важливим фактором, що впливає на економічну та соціальну динаміку України. Для вирішення проблем, пов'язаних з міграцією, необхідний комплексний підхід, який враховує як економічні, так і соціальні аспекти.

Ключові слова: трудова міграція, економіка України, валютні перекази, вплив кадрів, ринок праці.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Міграція трудових ресурсів в Україні є складним і суперечливим явищем, яке викликає як позитивні, так і негативні наслідки для економіки країни. З одного боку, вона дозволяє зменшити безробіття та забезпечує надходження валютних переказів, що підтримує внутрішній попит і сприяє економічній стабільності. Проте, з іншого боку, масова еміграція, особливо кваліфікованих кадрів, призводить до втрати інтелектуального потенціалу та створює дефіцит робочої сили в ключових секторах. Це ускладнює економічне зростання, знижує інноваційний потенціал і підриває довгострокові перспективи розвитку країни. Крім того, триваюча війна та політична нестабільність ще більше загострюють ці проблеми, змушуючи українців шукати кращі умови життя та праці за кордоном. У цьому контексті, виникає необхідність вивчення та аналізу впливу міграції на економічні процеси, а також розробки ефективних стратегій для мінімізації її негативних наслідків і використання позитивного потенціалу для сталого розвитку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження сучасних українських вчених-економістів значно розширили наукові уявлення про соціальні та економічні чинники, а також методи мотивації трудових ресурсів. Однак досі недостатньо опрацьовані аспекти, пов'язані з впровадженням сучасних підходів до мотивації праці на підприємствах, оцінкою ефективності механізму мотивації, а також виявленням невикористаних резервів для підвищення його результативності в умовах розвитку конкурентного середовища [1-5]. Питання міграції трудових ресурсів та її впливу на економіку України є предметом активних досліджень в останні роки. Останні публікації та дослідження зосереджуються на кількох ключових аспектах, які безпосередньо впливають на розуміння та вирішення цієї проблеми [6-16].

Формулювання цілей статті. Незважаючи на існуючі дослідження з питань міграції, в сучасному українському суспільстві та економіці постійно виникає потреба уточнення впливу трудової міграції на

економічні процеси. Це пов'язано з тим, що умови, в яких відбувається міграція, постійно змінюються, зокрема через політичну нестабільність, військові дії та економічні кризи. Організації та урядові установи змушені адаптувати свої підходи до управління ринком праці, враховуючи нові виклики та можливості, які приносить міграція. Це викликає необхідність додаткових досліджень, які допоможуть спростити процес прийняття рішень щодо міграційної політики та забезпечити ефективне управління економічною безпекою в умовах мінливої ситуації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Трудова міграція передбачає переміщення людей між регіонами чи країнами з метою працевлаштування. В Україні це явище охоплює як внутрішню, так і зовнішню міграцію, що зумовлено економічними, політичними та соціальними чинниками. Вплив цього процесу на економіку країни є багатограним і має значні наслідки для економічного розвитку, ринку праці та соціального стану [6]. Зовнішня трудова міграція є важливою складовою економічного ландшафту України. За оцінками, від 2 до 7 мільйонів українців працюють за кордоном, переважно в Польщі, Італії та Німеччині. Цей процес має як позитивні, так і негативні аспекти. З одного боку, грошові перекази мігрантів становлять близько 8% ВВП країни, що суттєво підтримує економіку та добробут їхніх родин. З іншого боку, відтік робочої сили, особливо кваліфікованих фахівців, створює дефіцит кадрів, підвищує витрати на оплату праці та може обмежувати інвестиції. Крім того, спостерігається явище «відтоку мізків», коли професіонали працюють за кордоном на некваліфікованих посадах. Незважаючи на виклики, зовнішня міграція має складний вплив, поєднуючи як позитивні, так і негативні наслідки для економічної стабільності [7].

Рис. 1. Орієнтовна кількість біженців (млн. чол.)

Внутрішня трудова міграція також відіграє важливу роль, охоплюючи понад 1,6 мільйона осіб, або близько 9% економічно активного населення. Вона здебільшого зумовлена регіональними диспропорціями та пошуком кращих умов праці, особливо у великих містах, таких як Київ. Цей процес сприяє збалансуванню попиту та пропозиції на ринку праці, зменшенню безробіття та адаптації регіонів до економічних змін. Водночас внутрішня міграція може поглиблювати економічні диспропорції між регіонами, що призводить до старіння населення та уповільнення розвитку в менш розвинених областях. Моделі трудової міграції в Україні зазнали значної трансформації з 1990-х років під впливом політичних, економічних та соціальних змін. Розпад Радянського Союзу спричинив приплив понад мільйона іммігрантів до України у 1991-1992 роках, переважно з пострадянських республік. Однак економічна криза середини 1990-х років та посилення прикордонного контролю знизили масштаби імміграції. Наприкінці 1990-х років трудова міграція українців за кордон стала масовим явищем. Низькі зарплати та високий рівень безробіття змусили багатьох шукати роботу в інших країнах. У цей час з'явилися так звані «човники», які займалися дрібною торгівлею за кордоном. Згодом ця діяльність трансформувалася у більш організовану трудову міграцію, зосереджену на будівництві, сільському господарстві, сфері послуг та домашньому господарстві в Польщі, Італії, Чехії тощо. На початку 2000-х років Україна запровадила регуляторні зміни, зокрема Закон «Про імміграцію» 2001 року, що встановив квоти для іммігрантів. Найбільші зміни відбулися після 2014 року у зв'язку з російською агресією в Криму та на Донбасі. Це спричинило нову хвилю еміграції, зокрема до країн ЄС. Польща стала головним напрямком для понад 1,3 мільйона українців завдяки сприятливій міграційній політиці та економічним можливостям [8].

Таблиця 1.

Еволюція міграційних потоків із України: основні тенденції та напрями

Період	Ключова тенденція	Основні напрями
Ранні 1990-і	Приплив іммігрантів із колишніх радянських республік	Україна
Кінець 1990-х – початок 2000-х	Розвиток "челночної торгівлі" та трудової міграції	Польща, Угорщина, Туреччина
З 2014 року	Зміна напрямів міграції до країн Європейського Союзу	Польща, Італія, Чехія
З 2022 року	Міграція, спричинена повномасштабною війною	Країни Європейського Союзу

Починаючи з 2022 року, ситуація в Україні значною мірою визначається впливом повномасштабної війни. Цей конфлікт спричинив масове внутрішнє переміщення та зовнішню міграцію. Війна загострила проблему дефіциту робочої сили: близько 5 мільйонів робочих місць було втрачено, а рівень безробіття досягнув 20-26%. У відповідь Україна впровадила нове законодавство, спрямоване на подолання браку кваліфікованих фахівців і залучення іноземних спеціалістів, аби збалансувати потребу в робочій силі та забезпечити довгострокову соціально-економічну стабільність.

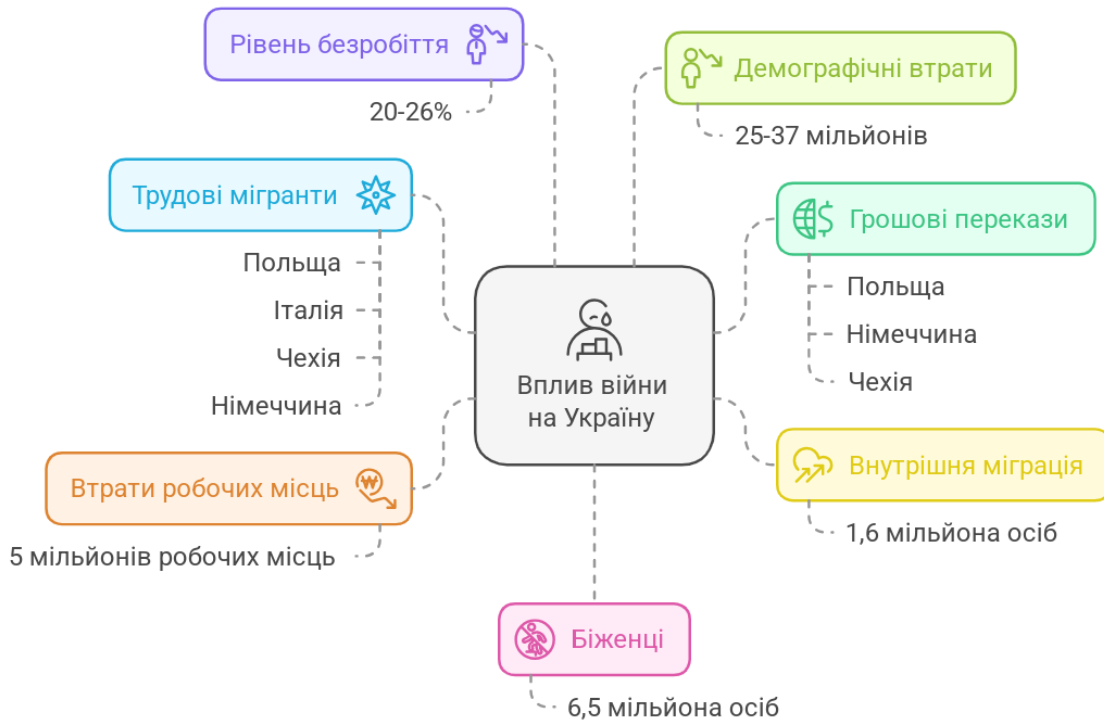

Рис. 3. Вплив війни на Україну

Рішення багатьох українців шукати роботу за кордоном обумовлене складним поєднанням економічних, соціальних і політичних факторів. Основною причиною є триваюча економічна нестабільність у країні. Попри прогнози зростання ВВП на 2,7-4,3% до 2025 року, Україна продовжує стикатися зі значними економічними викликами, які посилюються через війну [9]. Економічні фактори відіграють ключову роль у стимулюванні трудової міграції. Низькі зарплати, високий рівень безробіття та обмежені можливості для працевлаштування, особливо для молоді та висококваліфікованих спеціалістів, сприяють масовому відтоку робочої сили. Значна різниця в оплаті праці між Україною та країнами ЄС робить закордонні можливості дедалі привабливішими. До того ж очікувана девальвація гривні на рівні 8% у 2025 році ще більше знижує купівельну спроможність громадян, що змушує багатьох шукати кращі умови праці за межами країни. 8% - прогнозована девальвація української

гривні у 2025 році може стати одним із факторів економічної нестабільності. Соціальні умови в Україні значною мірою впливають на рішення громадян шукати роботу за кордоном. Тривала війна спричинила загальне відчуття невпевненості у майбутньому, що призвело до масового переміщення населення та нестабільності. Багато українців, особливо молодь, залишають країну в пошуках кращих умов життя, доступу до якісної освіти та ширших кар'єрних можливостей. Додаткове навантаження на державну інфраструктуру та соціальні послуги, частково викликане конфліктом, ще більше стимулює громадян шукати можливості за кордоном [10]. Політичні фактори, зокрема тривалий конфлікт із РФ, суттєво змінили міграційні тенденції. Війна не лише викликала значний потік біженців до сусідніх країн, але й змінила традиційні маршрути міграції. Зменшення кількості мігрантів до РФ, яка раніше була основним напрямком, компенсувалося збільшенням переїздів до країн Європейського Союзу, зокрема до Польщі. Спрощення імміграційних процедур та безвізовий режим з ЄС сприяли цьому зрушенню, забезпечуючи українцям легший доступ до ринку праці в цих країнах.

Станом на 2025 рік трудова міграція з України продовжує змінюватися, і кілька країн ЄС стають ключовими напрямками для працівників. Польща залишається провідною приймаючою країною завдяки географічній близькості та сприятливій міграційній політиці. У 2021 році понад пів мільйона українців мали чинні дозволи на проживання з метою працевлаштування в Польщі, що підтверджує її популярність серед українських трудових мігрантів.

Таблиця 2.

Українські мігранти в Європі: кількість та частка дозволів на проживання

Країна	Орієнтовна кількість мігрантів	Відсоток дозволів на проживання в ЄС
Польща	975,000	31.1%
Італія	200,000	17.6%
Чехія	200,000	13.7%
Німеччина	1.1-1.2 мільйона	20-25%

Окрім країн ЄС, важливими напрямками для українських трудових мігрантів стали й інші держави. У Сполучених Штатах мешкає приблизно 271 000 українців, у Канаді – близько 199 000, а у Сполученому

Королівстві – близько 174 000. Ці країни пропонують різноманітну підтримку та можливості інтеграції, що приваблює українців, які прагнуть кращих умов праці та стабільності.

Професійний склад українських мігрантів у цих державах є різноманітним, відображаючи як попит ринку праці приймаючих країн, так і навички самих мігрантів. У країнах ЄС українці часто працюють у сферах готельного бізнесу, сільського господарства, будівництва та туризму. Особливо індустрія гостинності стала значним роботодавцем для українців у таких країнах, як Австрія, Болгарія, Данія, Швейцарія та Ірландія [11].

Серед мігрантів з України поширені низькокваліфіковані професії у виробництві, торгівлі та логістиці. Водночас чимало українців із вищою освітою знаходять себе у кваліфікованих професіях, зокрема в науці, охороні здоров'я та освіті. Ця тенденція особливо помітна в Польщі, де зросла кількість працівників із середньою освітою, зайнятих у виробничій сфері. 39% українських трудових мігрантів, які працювали в Польщі у 2017 році, становлять найбільшу частку серед усіх країн призначення.

Трудова міграція стала важливим економічним фактором для України, а грошові перекази відіграють ключову роль у фінансовій стабільності країни. У 2023 році обсяг грошових переказів досяг 8,46% ВВП України, що еквівалентно 11,4 млрд доларів США. Згідно з даними Національного банку України, це на 12% більше, ніж у 2022 році, коли обсяг переказів становив 10,2 млрд доларів США. Ці кошти суттєво впливають на добробут родин мігрантів, збільшуючи їхній дохід приблизно на 12% і стимулюючи внутрішній попит. Майже половина цих переказів спрямовується на споживання, що безпосередньо підвищує ВВП на 3%, не враховуючи мультиплікативного ефекту та приватних інвестицій, які фінансуються за рахунок цих коштів [7]. 11,4 млрд доларів США – саме таку суму грошових переказів отримала Україна від трудових мігрантів у 2023 році. Згідно з аналітичними звітами, понад 60% цих коштів надійшли з країн Європейського Союзу, серед яких лідерами є Польща (32%), Німеччина (14%) та Чехія (9%). Вплив цих переказів виходить за межі простого споживання. Дослідження свідчать, що 42% коштів заощаджуються в Україні, зокрема для придбання нерухомості, товарів тривалого користування та фінансування освіти. Наприклад, у 2023 році понад 18% заощаджень було спрямовано на купівлю житла, що на 3% більше, ніж у 2022 році. Такий підхід до заощаджень сприяє економічній стабільності та довгостроковому розвитку. Крім того, спостерігається зростання інтересу до інвестування в місцеві інфраструктурні проекти – 22% трудових мігрантів висловили такі наміри. Серед найпривабливіших

галузей для інвестицій – будівництво, туризм і роздрібна торгівля, що свідчить про перспективи повернення капіталовкладень.

Трудова міграція також сприяла професійному розвитку українських працівників. Значна кількість мігрантів, особливо в ІТ-секторі, здобули цінний міжнародний досвід і знання. Наприклад, за даними дослідження 2023 року, понад 25% українських ІТ-спеціалістів, які працювали за кордоном, повернулися з новими знаннями, що дозволило їм підвищити свою продуктивність на 15-20%.

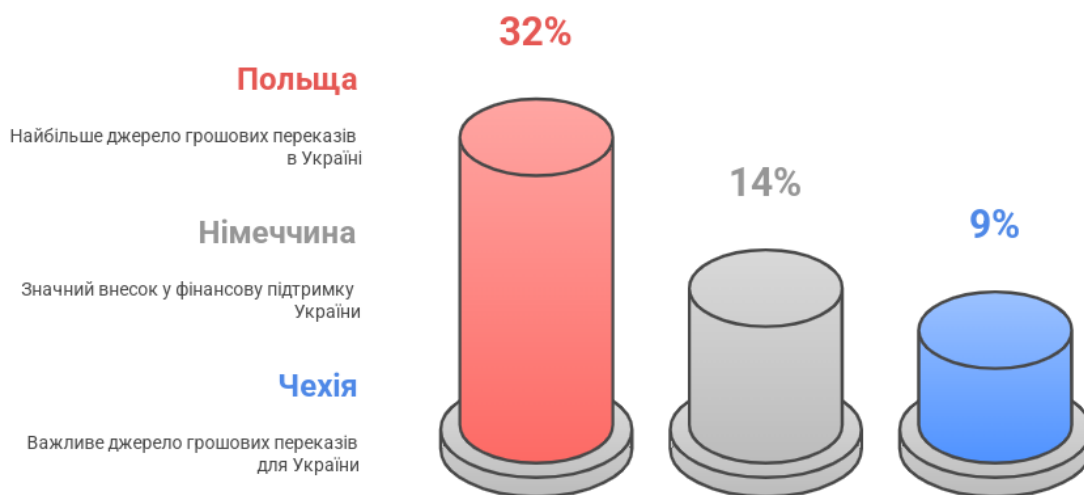

Рис. 1 Внесок країн ЄС у грошові перекази в Україну (2023)

Ця передача навичок може стати корисною для місцевого ринку праці після їхнього повернення. Ініціатива «Альянс навичок для України», започаткована на Конференції з відновлення України, має на меті підготувати та підвищити кваліфікацію понад 180 000 українців у таких ключових сферах, як будівництво, транспорт, ІТ, інженерія та охорона здоров'я, протягом наступних трьох років, вирішуючи проблему дефіциту кваліфікованих кадрів, що загострилася через триваючий конфлікт [12].

Стабільність потоків грошових переказів виявилася важливим антициклічним інструментом під час економічних криз, зокрема пандемії COVID-19 та війни з РФ. Ці надходження допомогли пом'якшити економічний спад, збільшивши доходи через споживання та підтримавши державні фінанси завдяки надходженням від ПДВ акцизів та мит. Така стійкість підкреслює значення трудової міграції як економічного стабілізатора для України.

Трудова міграція спричинила значну «витік мозків» в Україні, створюючи серйозні загрози для розвитку країни. Відтік кваліфікованих кадрів, особливо в періоди економічного зростання, завдав значних втрат трудовому та інтелектуальному потенціалу. Це зменшує доступність робочої сили та знань, необхідних для економічного розвитку, що

ускладнює для України конкуренцію з сусідніми країнами у збереженні та залученні талантів.

Масштаби трудової міграції призвели до гострої нестачі працівників у різних секторах економіки України. За оцінками, від 2,2 до 2,7 мільйона українців виїхали за кордон, що становить 13-16% від загальної кількості зайнятих. Особливо постраждали такі ключові галузі, як будівництво, охорона здоров'я та освіта. Наприклад, у будівельній сфері з 2012 по 2017 рік рівень зайнятості скоротився приблизно на 20% через міграцію. Тривала війна ще більше ускладнила ситуацію: близько 30% робочих місць зникли, а чисельність працездатного населення зменшилася приблизно на 30% [9]. Україна стикається з серйозними демографічними викликами, спричиненими трудовою міграцією та загостреними триваючим конфліктом. Населення країни значно скоротилося: за різними оцінками, воно становить від 25 до 37 мільйонів осіб порівняно з приблизно 41 мільйоном у 2022 році. Щонайменше 6,5 мільйона біженців, переважно жінок і дітей, виїхали до західних країн. Масовий відтік населення у поєднанні з низьким рівнем народжуваності (потенційно до 0,7) та помітним зниженням загальної народжуваності змінює демографічний ландшафт України.

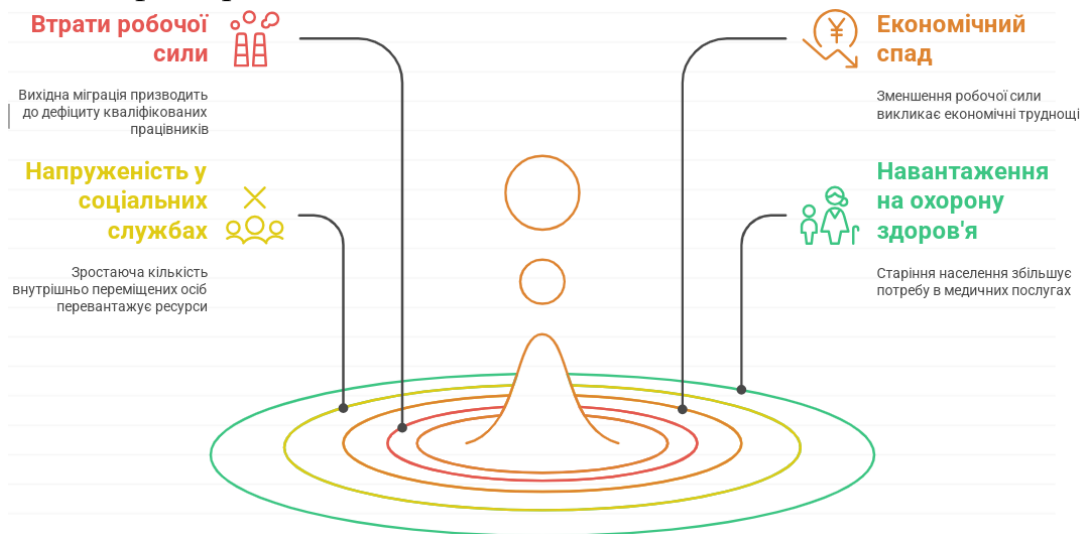

Рис. 2. Демографічні виклики України

Економічні наслідки демографічних змін в Україні є значними. Очікується, що до 2035 року чисельність робочої сили скоротиться більш ніж на 15%, що лише поглибить існуючий дефіцит кадрів. Це скорочення, разом зі швидким старінням населення, створює серйозні виклики для економічного зростання та функціонування системи соціального забезпечення. За прогнозами, протягом наступного десятиліття Україні знадобиться від 4,5 до 8,6 мільйона додаткових працівників для досягнення запланованих темпів зростання ВВП [13].

Хоча грошові перекази трудових мігрантів приносять певну економічну вигоду, вони також породжують низку проблем. Збільшення обсягу переказів може спричинити інфляційний тиск і викривлення у місцевій економіці. Більше того, залежність від цих коштів може приховувати глибокі структурні проблеми економіки, гальмуючи необхідні реформи. Відтік кваліфікованих кадрів і дефіцит робочої сили ускладнюють залучення іноземних інвестицій та розвиток секторів із високою доданою вартістю, що може затягнути Україну в залежність від експорту низькокваліфікованої праці та грошових переказів.

У відповідь на ці виклики уряд України впроваджує низку політик і ініціатив, спрямованих на подолання проблем, пов'язаних із трудовою міграцією. Основна увага приділяється підтримці українців за кордоном і стимулюванню їхнього повернення. Серед ключових заходів – покращення консульських і працевлаштувальних послуг, а також надання юридичних консультацій для забезпечення безпеки та підвищення якості життя мігрантів за кордоном. Крім того, уряд активно працює над модернізацією системи освіти та професійної підготовки, щоб випускники отримували навички, які мають цінність як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках праці. Для стимулювання зворотної міграції Україна розробляє масштабний план післявоєнного відновлення. Він охоплює культурні та освітні ініціативи, а також заходи з відбудови житла й комунальної інфраструктури, спрямовані на підвищення привабливості повернення. Уряд активно співпрацює з міжнародними організаціями, такими як Міжнародна організація з міграції (МОМ), для покращення умов у регіонах із високим рівнем спонтанних повернень через гуманітарні програми, реконструкцію та відновлення. Однією з ключових ініціатив є програма «Ініціатива 1+1», започаткована МОМ. Вона підтримує громади, схильні до економічної міграції, надаючи безповоротні гранти до 4 000 доларів США на придбання обладнання, а також фінансуючи проекти розвитку громад на суму до 20 000 доларів США. Основна мета програми — розширення економічних можливостей і створення нових робочих місць, що дозволяє усунути деякі ключові причини міграції [14].

Крім того, уряд зосереджений на розширенні легальних шляхів міграції. Україна вже ратифікувала угоди, такі як «Договір про тимчасову трудову міграцію» з Португалією, і веде переговори щодо аналогічних угод з Італією, Іспанією та Грецією. Ці заходи спрямовані на забезпечення легального працевлаштування українців за кордоном і захист їхніх прав. Також здійснюються кроки для зниження вартості грошових переказів через офіційні канали та підвищення фінансової грамотності серед домогосподарств, які отримують такі перекази.

Однак на шляху до реалізації ефективної політики залишаються виклики. Загальновизнаною є потреба в кращій координації між державними відомствами, відповідальними за питання міграції. Уряд також стикається з труднощами у наданні практичної підтримки репатріації та соціальної інтеграції мігрантів, що повертаються. Докладаються зусилля для покращення доступу до пенсійної системи для українців, які працюють за кордоном, та створення стимулів для переказу грошей. Незважаючи на ці виклики, український уряд продовжує працювати над створенням комплексної системи управління міграційними процесами відповідно до міжнародних стандартів, щоб захистити і підтримати своїх громадян за кордоном, а також сприяти їхньому можливому поверненню. Трудова міграція в останні роки мала глибокий і складний вплив на економіку України. З позитивного боку, грошові перекази від українських заробітчан за кордоном стали важливим економічним рятівним колом. У 2020 році ці перекази досягли 12,1 мільярда доларів США, що еквівалентно приблизно 7,7% ВВП України. Цей приплив коштів покращив добробут сімей мігрантів, стимулював внутрішній попит і відіграв антициклічну роль під час економічних криз, допомагаючи підтримувати більш стійкий платіжний баланс.

Однак масовий виїзд працівників також призвів до значних викликів. Україна стикається з гострою нестачею робочої сили в ключових секторах: за оцінками, для досягнення цілей зростання ВВП протягом наступного десятиліття необхідно додатково залучити від 4,5 до 8,6 мільйона працівників. Війна, що триває, загострила ці проблеми, призвівши до зменшення кількості вакансій, зниження заробітних плат у різних галузях та зростання рівня безробіття, особливо серед внутрішньо переміщених осіб (ВПО). 4,5-8,6 млн – орієнтовна кількість додаткових працівників, необхідних Україні протягом наступного десятиліття для досягнення цілей зростання ВВП [15]. Зазначимо, що економічне майбутнє України залишається невизначеним і перебуває під значним впливом триваючого конфлікту та міграційних тенденцій. Потенційні сценарії варіюються від «віртуального повернення», коли переміщені українці дистанційно долучаються до зусиль з відновлення, до різних рівнів фізичного повернення з різним ступенем мотивації та залучення. Траєкторія розвитку подій значною мірою залежатиме від результатів війни та ефективності зусиль з відбудови.

Для вирішення цих проблем і максимізації переваг трудової міграції експерти рекомендують застосовувати багатогранний підхід. Основні пропозиції включають створення скоординованої інституційної бази для міграційної політики, покращення збору даних про мігрантів та створення

шляхів для безпечної міграції, узгоджених з потребами ринку праці. Також сильний акцент робиться на створенні можливостей для отримання доходу і навчання для мігрантів, що повертаються, підтримці громад походження і залученні діаспор до розвитку [16]. Крім того, щоб утримати та залучити працівників, український уряд повинен зосередитися на поліпшенні внутрішніх умов, включаючи можливості працевлаштування та доступ до послуг. Впорядкування процесів інтеграції українців на європейських ринках праці, зокрема, пом'якшення мовних вимог та спрощення процедур визнання кваліфікацій, може допомогти максимізувати вигоди від циркулярної міграції. Зрештою, збалансований підхід, який захищає інтереси працівників і водночас заохочує їх будувати своє майбутнє в Україні, має вирішальне значення для економічного відновлення та довгострокової стабільності країни.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Трудова міграція в Україні має як позитивні, так і негативні наслідки. Грошові перекази мігрантів підтримують економіку, складаючи близько 8% ВВП, але масштабний відтік робочої сили, особливо кваліфікованих фахівців, призводить до дефіциту кадрів та зростання витрат на оплату праці. Внутрішня міграція, хоча й збалансовує ринок праці, поглиблює регіональні диспропорції, сприяючи старінню населення в менш розвинених областях. Повномасштабна війна з 2022 року посилила ці тенденції, викликавши масову міграцію та загостривши демографічні виклики. Для подолання наслідків міграції необхідно впроваджувати комплексні заходи: підтримка українців за кордоном, стимулювання їхнього повернення, модернізація освіти та створення сприятливих умов для інвестування. Важливо розширювати легальні шляхи міграції, захищати права мігрантів та залучати діаспору до відбудови країни. Подальші дослідження мають зосередитися на аналізі впливу міграції на економіку, соціальну сферу та демографію, а також на розробці стратегій для зменшення негативних наслідків і максимізації переваг цього процесу.

Список використаних джерел

1. Ulianchenko O. V., Sheludko R. M., Ponomarova M. S., Sheludko V. Motivation management as the key factor of financial and economic growth of small agribusiness enterprises // Financial and credit activity: problems of theory and practice. 2019/ DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v4i31.190893>
2. Рябуха М. С. Управління мотиваційним механізмом в системі стимулювання праці / М.С. Рябуха // Вісник БДАУ: зб. наук. праць.–Біла Церква (2009): 97-100

3. Пономарьова М.С. Сутність оплати праці та матеріального стимулювання в умовах трансформаційних змін. / М.С. Пономарьова, Заворуєва А.С. // Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки». 2014. № 5. 297 с.

4. Пономарьова М.С. Використання мотивації та матеріальне стимулювання праці з урахуванням досвіду світових тенденцій у формуванні системи соціально-економічних відносин // Трансформаційні процеси економіки: конкуренто-спроможність та інституційна база управління на різних рівнях ієрархії: [колективна монографія]. За ред Ніценко В.С. – Одеса : ТОВ «Лерадрук», 2016. – С. 219-255. – 506

5. Артеменко А.К., Антощенкова В.В. Мотивація та стимулювання праці в ефективному управлінні та інноваційній діяльності підприємства. Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. 2020. № 1. С. 153-163.

6. *International Organization for Migration | IOM, UN Migration.* URL: <https://www.iom.int/resources/international-migration-contemporary-ukraine-trends-and-policy>

7. *Language selection | Economy and Finance.* URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/49fb1672-031a-453a-bf01-a9da9431c59a_en?filename=dp123_en.pdf&prefLang=bg.

8. Malynovska O. Caught Between East and West, Ukraine Struggles with Its Migration Policy. *Migration Information Source.* URL: <https://www.migrationpolicy.org/article/caught-between-east-and-west-ukraine-struggles-its-migration-policy>

9. *German Economic Team.* URL: https://www.german-economic-team.com/wp-content/uploads/2022/02/GAG_UKR_PS_02_2019_en.pdf

10. Social impact of migration: Addressing the challenges of receiving and integrating Ukrainian refugees | European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. *Home | European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.* URL: <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/2024/social-impact-migration-addressing-challenges-receiving-and-integrating-ukrainian>

11. Social impact of migration: Addressing the challenges of receiving and integrating Ukrainian refugees | European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. *Home | European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.* URL: <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/2024/social-impact-migration-addressing-challenges-receiving-and-integrating-ukrainian>

12. Bundeszentrale für politische Bildung. Ukraine – Emigration and Displacement in Past and Present. *bpb.de.* URL: <https://www.bpb>.

de/themen/migration-integration/regionalprofile/english-version-country-profiles/510002/ukraine-emigration-and-displacement-in-past-and-present/

13. Anticipating return migration to Ukraine: participatory foresight with Ukrainians displaced to Spain | Data & Policy | Cambridge Core. *Cambridge Core*. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/data-and-policy/article/anticipating-return-migration-to-ukraine-participatory-foresight-with-ukrainians-displaced-to-spain/837DA699379A2AAD60A87D9C801A6598> .

14. *United Nations in Ukraine*. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-03/UN%20Policy%20Paper%20on%20In-Out%20Migration_final%20COR_ENG.pdf .

15. «Migration Outlook Inflows to Europe stabilise but Trump 2.0, Ukraine, and Syria pose looming challenges for the EU - ICMPD. *ICMPD*. URL: <https://www.icmpd.org/news/migration-outlook-inflows-to-europe-stabilise-but-trump-2.0-ukraine-and-syria-pose-looming-challenges-for-the-eu>

16. *Home | European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions*. URL: <https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/2024-03/ef23030en.pdf>

References.

1. Ul'yanchenko O. V., Shelud'ko R. M., Ponomarova M. S., Shelud'ko V. Upravlinnya motyvatsiyeyu yak klyuchovyy faktor finansovo-ekonomichnoho zrostannya malykh pidpryyemstv APK // Finansovo-kredytna diyal'nist': problemy teorii ta praktyky. 2019/ DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v4i31.190893>

2. Ryabukha M . S. Upravlinnya motyvatsiynym mekhanizmom v systemi stymulyuvannya pratsi / M.S. Ryabukha // Visnyk BDAU: zb. nauk. prats'.–Bila Tserkva (2009): 97-100

3. Ponomar'ova M.S. Sutnist' oplaty pratsi ta material'noho stymulyuvannya v umovakh transformatsiynykh zmin. / M.S. Ponomar'ova, Zavoruyeva A.S. // Visnyk KHNAU. Seriya «Ekonomichni nauky». 2014. № 5. 297 s.

4. Ponomar'ova M.S. Vykorystannya motyvatsiyi ta material'noho stymulyuvannya pratsi z urakhuvannyam dosvidu svitovykh tendentsiy u formuvanni systemy sotsial'no-ekonomichnykh vidnosyn // Transformatsiyni protsesy ekonomiky: konkurento-promozhnist' ta instytutysiyna baza upravlinnya na riznykh rivnyakh iyerarkhiyi: [kolektyvna monohrafiya]. Za red Nitsenko V.S. – Odesa : TOV «Leradruk», 2016. – S. 219-255. – 506

5. Artemenko A.K., Antoshchenkova V.V. Motyvatsiya ta stymulyuvannya pratsi v efektyvnomu upravlinni ta innovatsiyniy diyal'nosti pidpryyemstva. Visnyk KHNAU. Seriya : Ekonomichni nauky. 2020. № 1. S. 153-163.

6. Mizhnarodna orhanizatsiya z mihratsiyi | MOM, Mihratsiya OON. URL: <https://www.iom.int/resources/international-migration-contemporary-ukraine-trends-and-policy>

7. Vybir movy | Ekonomika i finansy. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/49fb1672-031a-453a-bf01-a9da9431c59a_en?filename=dp123_en.pdf&prefLang=bg.

8. Malynovs'ka O. Zatytnuta mizh Skhodom i Zakhodom Ukrayina boret'sya z mihratsiynoyu politykoyu. Dzherelo informatsiyi pro mihratsiyu. URL: <https://www.migrationpolicy.org/article/caught-between-east-and-west-ukraine-struggles-its-migration-policy>

9. Nimets'ka ekonomichna komanda. URL: https://www.german-economic-team.com/wp-content/uploads/2022/02/GAG_UKR_PS_02_2019_en.pdf

10. Sotsial'nyy vplyv mihratsiyi: vyrishennya problem pryomu ta intehtatsiyi ukrayins'kykh bizhentsiv | Yevropeys'kyy fond pokrashchennya umov zhyttya ta pratsi. Holovna | Yevropeys'kyy fond pokrashchennya umov zhyttya ta pratsi. URL: <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/2024/social-impact-migration-addressing-challenges-receiving-and-integrating-ukrainian>

11. Sotsial'nyy vplyv mihratsiyi: vyrishennya problem pryomu ta intehtatsiyi ukrayins'kykh bizhentsiv | Yevropeys'kyy fond pokrashchennya umov zhyttya ta pratsi. Holovna | Yevropeys'kyy fond pokrashchennya umov zhyttya ta pratsi. URL: <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/2024/social-impact-migration-addressing-challenges-receiving-and-integrating-ukrainian>

12. Bundeszentrale für politische Bildung. Ukrayina – emihratsiya ta peremishchennya v mynulomu ta s'ohodenni. bpb.de. URL: <https://www.bpb.de/themen/migration-integration/regionalprofile/english-version-country-profiles/510002/ukraine-emigration-and-displacement-in-past-and-present/>

13. Peredbachayuchy zvorotnu mihratsiyu v Ukrayinu: forsayt za uchasti ukrayintsiv, peremishchenykh do Ispaniyi | Dani ta polityka | Kembrydzhs'ke yadro. Kembrydzhs'ke yadro. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/data-and-policy/article/anticipating-return-migration-to-ukraine-participatory-foresight-with-ukrainians-displaced-to-spain/837DA699379A2AAD60A87D9C801A6598>.

14. OON v Ukrayini. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-03/UN%20Policy%20Paper%20on%20In-Out%20Migration_final%20COR_ENG.pdf .

15. «Prohnoz mihratsiyi. Pryplyv do Yevropy stabilizuyet'sya, ale Tramp 2.0, Ukrayina ta Syriya stvoryuyut' seryozni vyklyky dlya YES - ICMPD. ICMPD. URL: <https://www.icmpd.org/news/migration-outlook-inflows-to-europe-stabilise-but-trump-2.0-ukraine-and-syria-pose-looming-challenges-for-the-eu>

16. Holovna | Yevropeys'kyy fond pokrashchennya umov zhyttya ta pratsi. URL: <https://www.yevrofond.europa.eu/sites/default/files/2024-03/ef23030en.pdf>

Bukhalo O Migration of labor resources and its impact on the economy of Ukraine Labor migration in Ukraine is a complex phenomenon with both positive and negative consequences for the country's economy and social sphere. On the one hand, remittances from migrants significantly support the economy, accounting for about 8% of GDP in 2023. On the other hand, the large-scale outflow of labor, especially skilled professionals, leads to a shortage of personnel, increased labor costs, and limited investment opportunities. Internal migration, while balancing the labor market, exacerbates regional disparities, contributing to population aging and slower development in less developed regions. The full-scale war that began in 2022 has intensified these trends, causing mass external and internal migration and worsening demographic challenges. To address the consequences of labor migration and ensure economic stability, Ukraine needs to implement comprehensive measures. These include supporting Ukrainians abroad, encouraging their return, modernizing the education and vocational training system, and creating favorable conditions for investment and the development of the domestic labor market. Expanding legal migration pathways, protecting the rights of labor migrants, and engaging the diaspora in the country's recovery are also crucial. Further research should focus on improving methods for analyzing migration processes, developing new tools for data collection and forecasting migration impacts, and studying the effects of migration on economic development, social spheres, and demographic trends. Special attention should be paid to developing strategies to mitigate the negative consequences of migration while maximizing its benefits for Ukraine's long-term stability and growth.

Keywords: labour migration, ukrainian economy, foreign currency transfers, brain drain, labour market.

Стаття надійшла до редакції: 11.11.2024р.